

Огляд мух-осетниць (Diptera: Tephritidae) Закарпатської області (Україна)

С. В. Корнєєв

Інститут зоології ім. І.І.Шмальгаузена
НАН України
вул. Богдана Хмельницького, 15
01601 Київ, Україна

E-mail: s.v.korneyev@gmail.com

Корнєєв С.В. Огляд мух-осетниць (Diptera: Tephritidae) Закарпатської області (Україна). Резюме. Для території Закарпатської області за результатами зборів 2011 р. наведено 25 видів мух-осетниць з 16 родів. *Campiglossa achyrophori* (Loew, 1869), *Tephritis arnicae* (Linnaeus, 1758), *T. dudichi* (Aczel, 1939) і *T. vespertina* (Loew, 1844) знайдено вперше в Україні.

Ключові слова: мухи, Diptera, Tephritidae, Україна, Закарпатська область.

Корнєєв С.В. Обзор мух-пестрокрылок (Diptera: Tephritidae) Закарпатской области (Украина). Резюме. Для территории Закарпатской области по результатам сборов 2011 г. приведены 25 видов мух-пестрокрылок из 16 родов. *Campiglossa achyrophori* (Loew, 1869), *Tephritis arnicae* (Linnaeus, 1758), *T. dudichi* (Aczel, 1939) и *T. vespertina* (Loew, 1844) впервые обнаружены в Украине.

Ключевые слова: мухи, Diptera, Tephritidae, Украина, Закарпатская область.

Korneyev S.V. Review of fruit flies (Diptera: Tephritidae) of Transcarpathian Region (Ukraine). Summary. Based on the field collecting and analysis of literature data, 25 species of tephritid flies belonging to 15 genera occurring in the territory of Transcarpathian Region. *Campiglossa achyrophori* (Loew, 1869), *Tephritis arnicae* (Linnaeus, 1758), *T. dudichi* (Aczel, 1939) and *T. vespertina* (Loew, 1844) are recorded in Ukraine for the first time.

Key words: flies, Diptera, Tephritidae, Ukraine, Transcarpathian Region.

Вступ

Мухи-осетниці (Tephritidae) — родина акаліптратних двокрилих, що нараховує біля 5 тис. видів у світі. В Європі відомо 267 видів (Merz, Korneyev, 2004), а в Україні — більш ніж 115 (С. Корнєєв, неопубліковані дані).

Видовий склад мух-осетниць України досі лишається ще неповно вивченим. Зокрема, для Карпат в цілому та Закарпатської області зокрема досі тільки Ф. Міхаї (Mihalyi, 1959) наводив відомості про 6 видів осетниць, зібраних між 1850 та 1945 рр., за матеріалами Угорського музею природничої історії (Будапешт).

Матеріали і методи

Покладений в основу цієї статті матеріал було зібрано у липні 2011 р. В. О. Корнєєвим та

С. В. Корнєєвим шляхом необлікового косіння та виведення з кормових рослин з 13 по 21 липня 2011 р. у 7 географічних пунктах:

с. **Богдан**, Рахівський район: 48°02.4'N 24°22.5'E, h=490 м, біля дороги;

г. **Говерла**: h=850–1350 м, 48°08'N 24°28'E; h=1850–1950 м, 48°09'N 24°30'E; урочище Брецул, h=1450 м, 48°09'N 24°29'E;

урочище **Кузій**: 47°56'N 24°07'E, галявина на схилі, h=794 м; 47°56'N 24°06'E, долина потоку, h=450 м;

долина р. **Латориці**: околиці с. Малі Геївці, 48°27'N 22°19'E;

г. **Петрос**: h=1480–1500 м, 48°10'N 24°26'E;

г. **Пікуй**: Воловецький район: h=960–1150 м, 48°49'N 22°59'E;

Явірнянський хребет: 48°54'N 22°32'E, h=550–950 м.

Матеріал зберігається в колекції Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Київ.

Кормові рослини, якщо не зазначено інакше, наведено за Б. Мерцом (Merz, 1994), види рослин, які не зустрічаються в Україні при цьому не згадано.

Однією зірочкою (*) позначено види, наведені вперше для фауни Закарпатської області, а двома зірочками (**) — види, наведені вперше для фауни України.

Дослідження проведено за сприяння адміністрації Карпатського біосферного заповідника та кафедри ентомології Ужгородського національного університету.

Acanthophilus helianthi (Rossi, 1794)*

Матеріал. Явірнянський хребет, h=550–950 м, 12.07.2011, 4 ♂, 5 ♀; г. Пікуй, h=960–1150 м, 13.07.2011, 2 ♂, 5 ♀ (С. і В. Корнєєв); Кузій, h=794 м, 20.07.2011, 1 ♀ (В. Корнєєв); долина р. Латориці, 21.07.2011, 4 ♀ (С. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Centaurea* spp., *Carthamus* spp. та представників деяких інших близьких родів складноцвітих.

Acidia cognata (Wiedemann, 1817) (фото на обкладинці)

Література. Mihalyi, 1959: 344 (“Korosmezo” [=Ясиня]).

Матеріал. Кузій, h=450 м, 20.07.2011, 1 ♀ (В. Корнєєв); Говерла, 48°08'N 24°28'E, h=850 м, 17.07.2011, 1 ♂ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. За матеріалами колекції ІЗШК, личинки розвиваються в листках *Homogyne* spp. і *Petasites* spp. (Карпати), а в інших місцевостях України — також в *Senecio* і *Tussilago* spp.

Myoleja lucida (Fallén, 1826)

Література. Mihalyi, 1959: 345 (“Korosmezo” [=Ясиня]).

Матеріал. Нами не знайдений.

Кормові рослини. Личинки розвиваються в плодах *Lonicera* sp.

Dioxya bidentis (Robineau-Desvoidy, 1830)

Література. Mihalyi, 1959: 351 (“*Stylia bidentis*, Huszt” [Хуст]).

Матеріал. Долина р. Латориці, біля с. Малі Геївці, 21.07.2011, 3 ♂, 1 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у сім'янках *Bidens cernua* L. та *B. tripartita* L.

Campiglossa achyrophori (Loew, 1869)** (рис. 1–4)

Матеріал. Пікуй, h=1150 м, 13.07.2011, з *Hypochoeris uniflora*, виведення 30.07.2011, 6 ♂, 5 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Hypochoeris uniflora* Vill. (рис. 3–4).

Зауваження. До цього виду з упевненістю віднесено тільки екземпляри, які було виведено з *H. uniflora*, з якою вид пов'язаний в усьому своєму ареалі. Див. зауваження до наступного виду.

Campiglossa cf. achyrophori (рис. 5–9)

Матеріал. Говерла, h=1850–1950 м, 15.07.2011, 26 ♂, 6 ♀ (С. Корнєєв); між г. Говерла і Петрос, h=1480–1500 м, 16.07.2011, 4 ♂ (С. і В. Корнєєв).

Зауваження. *Campiglossa achyrophori* і *C. guttella* Rondani відрізняються між собою тільки за довжиною останнього членика яйцеклада самки, тоді як самців цих двох видів у значній частці випадків надійно можна відрізнити тільки за кормовою рослиною.

Личинки *C. guttella* розвиваються в суцвіттях *Cicerbita* sp., *Crepis* sp. і *Hieracium* sp. Ці кормові рослини є досить звичайними у субальпійському та альпійському поясах Українських Карпат. Перерахований матеріал можливо, є сумішню *C. achyrophori* і *C. guttella*. Присутність *C. guttella* у Закарпатті є цілком імовірною, але має бути підтвердженою більшою кількістю матеріалу, виведеного з її кормових рослин.

Campiglossa daronici (Loew, 1856) (рис. 10–15)

Література. Mihalyi, 1959: 352 (“*Stylia daronici*, Korosmezo” [=Ясиня]).

Матеріал. Говерла, ур. Брецул, h=1450 м, 15.07.2011, 7 ♂, 4 ♀ (В. Корнєєв); г. Говерла, h=1850–1950 м, 15.07.2011, 33 ♂ (С. Корнєєв); Петрос, h=1480–1500 м, 16.07.2011, 1 ♀; Говерла, h=850–1300 м, 17.07.2011, 1 ♂; Говерла, 48°08'N 24°28'E, h=850–1300 м, 17.07.2011, з суцвітть *Doronicum austriacum*, вихід 22–29.07.2011, 16 ♂, 5 ♀; г. Говерла, h=1950–1990 м, 18.07.2011, 4 ♂ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Doronicum austriacum* Jacq., не утворюючи галів. Нами спостерігався розвиток однієї рослини *C. daronici* і *Tephritis arnicae* Linnaeus; личинки останнього переходять на ранніх стадіях у стебло, тоді як личинки *C. daronici* завершують розвиток у суцвіттях.

Campiglossa loewiana (Hendel, 1927)*

Матеріал. Пікуй, h=960–1150 м, 13.07.2011, 8 ♂, 3 ♀; г. Говерла, h=1950–1990 м, 15.18.07.2011, 10 ♂, 9 ♀ (С. і В. Корнєєв);

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Solidago* spp. та *Aster* spp.

Chaetorellia jaceae (Robineau-Desvoidy, 1830)*

Матеріал. Явірнянський хр., h=550–950 м, 12.07.2011, 1 ♀ (С. Корнєєв); Пікуй, h=960–1150 м, 13.07.2011, 2 ♀ (С. і В. Корнєєв); Кузій, h=794 м, 20.07.2011, 1 ♂, 1 ♀ (С. Корнєєв); долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 1 ♂ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Centaurea jacea* L.

Chaetostomella cylindrica (Robineau-Desvoidy, 1830)*

Матеріал. Явірнянський хребет, h=550–950 м, 12.07.2011, 1 ♂, 1 ♀ (С. і В. Корнєєв); Говерла, ур. Брецул, 48°09'N 24°29'E, h=1450 м, 15.07.2011, 4 ♂; Говерла, h=1850–1950 м, 18.07.2011, 1 ♂, 1 ♀ (В. Корнєєв); с. Богдан, h=490 м, 19.07.2011, 1 ♂, 1 ♀; Кузій, h=794 м, 20.07.2011, 8 ♂, 2 ♀ (С. і В. Корнєєв); долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 1 ♂ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Carduus* spp., *Centaurea* spp., *Cirsium* spp. тощо.

Рис. 1–4. *Campiglossa achyrophori* Loew. 1 — ♂, загальний вигляд; 2 — крило; 3 — суцвіття *Hypochaeris uniflora*, кормової рослини *C. achyrophori*; 4 — полонина Пікуй, місцезнаходження *C. achyrophori*.

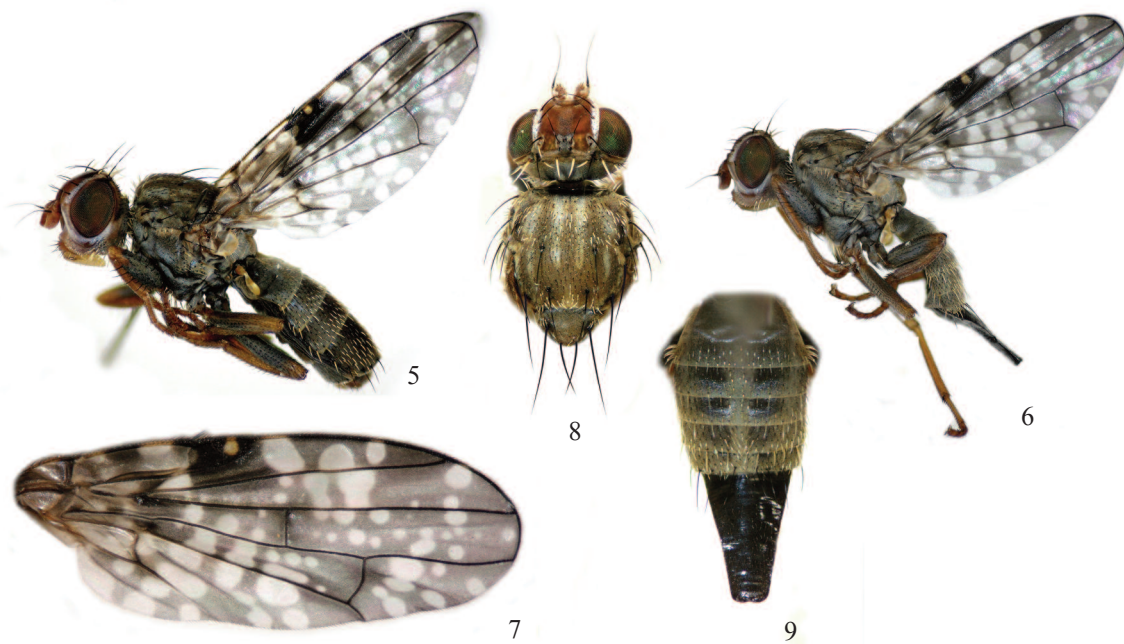

Рис. 5–9. *Campiglossa* cf. *achyrophori*. 5 — ♂, загальний вигляд; 6 — ♀, те саме; 7 — крило; 8 — голова і груди, зверху; 9 — черевце ♀, зверху.

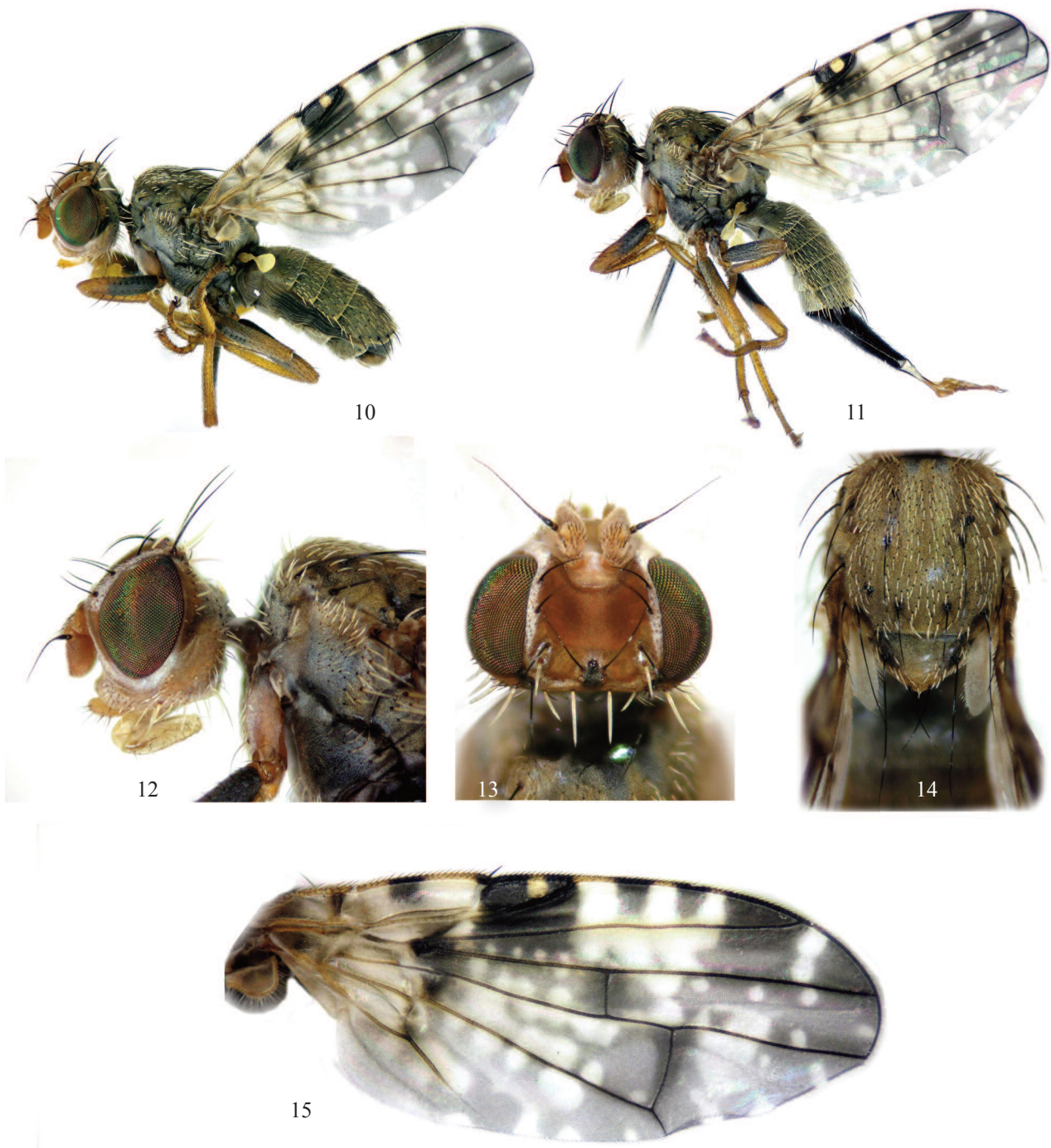

Рис. 10–15. *Campiglossa daronici* Loew. 10 — ♂, загальний вигляд; 11 — ♀, те саме; 12 — голова, та груди, зліва; 13 — голова, зверху; 14 — середньоспинка, зверху; 15 — крило.

***Dithryca guttularis* (Meigen, 1826)**

Література. Mihalyi, 1959: 360 (“*Ditricha guttularis*, Beregszasz [Берегове], Ungvar [Ужгород]”).

Матеріал. Нами не знайдений.

Кормові рослини. Личинки утворюють гали на кореневищах *Achillea millefolium* L.

Ictericoles japonicus* (Wiedemann, 1830)

Матеріал. Долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 2 ♂, 2 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Inula britannica* L.

Oxyna flavipennis* (Loew, 1844)

Матеріал. Долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 1 ♂, 1 ♀ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у галах на кореневищах *Achillea millefolium* L.

***Philophylla caesio* (Harris, 1780)**

Матеріал. Говерла, h=850 м, 17.07.2011, 1 ♂ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки мінують листя *Urtica dioica* L.

***Sphenella marginata* (Fallén, 1814)**

Матеріал. Долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 2 ♂ (С. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвивається в суцвіттях *Senecio* spp.

***Tephritis arnicae* (Linnaeus, 1758)** (рис. 16–23)**

Матеріал. Говерла, h=850 м, 17.07.2011, з галів на стеблах *Doronicum austriacum*, вихід 22.07. — 03.08.2011, 13 ♂, 10 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттях *Arnica montana* L і в стеблових галах на *Doronicum austriacum* (Hendel, 1927). В Українських Карпатах на *D. austriacum* личинки утворюють здуття у верхинній частині стебла (рис. 22–23); в одному галі знаходиться 5–15 личинок. В ур. Кузій знайдено також суцвіття *D. hungaricum* з уже пустими поодинокими пупаріями, що, ймовірно, належать також *T. arnicae*, але дорослих мух вивести з них не вдалося.

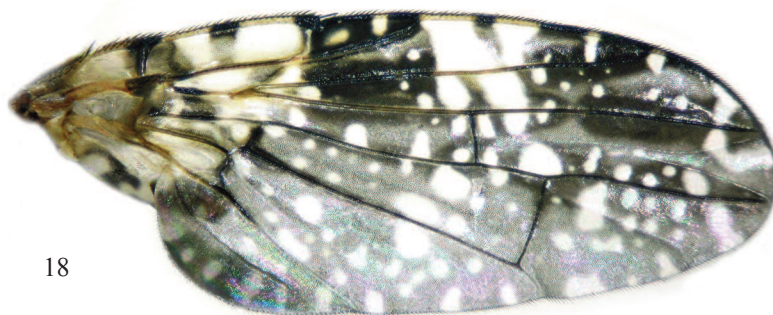
Зауваження. Цей вид добре вирізняється з-поміж інших видів роду наявністю чорних задніх фронтальних, чорних задніх нотоплевральних щетинок тачорних волосків на середньоспинці та черевці (Рис. 19–21). Колекційні екземпляри зазвичай сильно просякнуті жиром, тоді як живі особини мають буро-чорний візерунок на середньоспинці.

16

17

18

Рис. 16–18. *Tephritis arnicae* Linnaeus. 16 — ♂, зверху; 17 — ♀, зліва; 18 — крило.

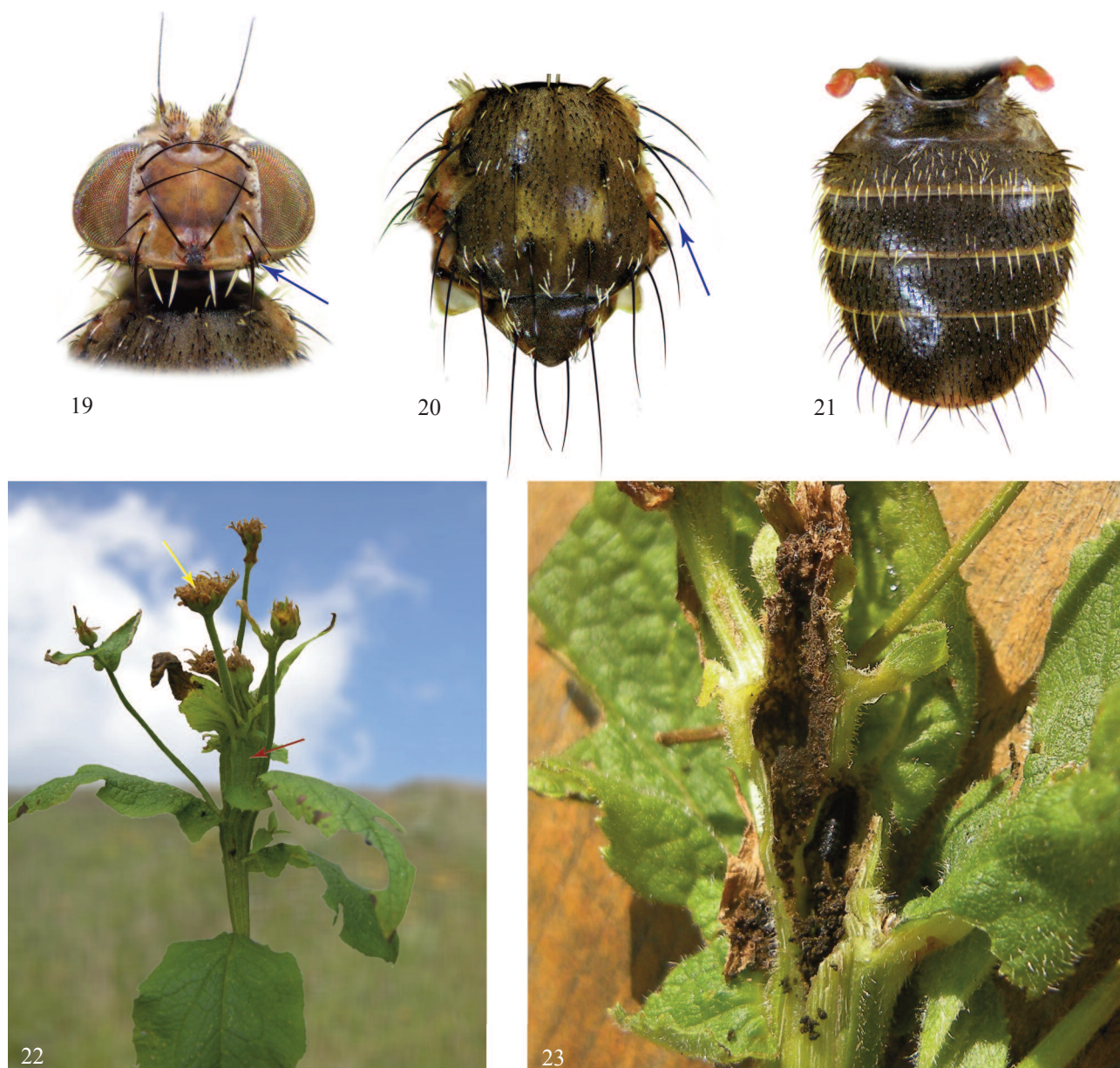

Рис. 19–23. *Tephritis arnicae* Linnaeus. 19 — голова, зверху; 20 — середньоспинка (стрілкою показано чорну задню нотоплевральну щетинку); 21 — черевце самця; 22 — гал (червона стрілка) на стеблі *Doronicum austriacum* та суцвіттія (жовта стрілка), вражене личинками *Campiglossa doronici*; 23 — гал *T. arnicae* в розрізі.

Tephritis dudichi (Aczél, 1939)** (рис. 24–28)

Матеріал. Кузій, h=450 м, 20.07.2011, з *Telekia speciosa*, вихід імаго 24–29.07.2011, 1 ♂, 1 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттіях *Telekia speciosa* (Schreb.) Baumg. (рис. 27–28).

Зауваження. Вид був відомий донедавна з Румунії (типова місцевість); Б. Мерц (Merz, 1994) наводив його з Швейцарії та згіднував про його поширення також на Північному Кавказі (на основі матеріалів, зібраних В. О. Корнєєвим у Теберді (Російська Федерація), які зберігаються в колекції ІЗШК і, частково, в колекції МННГ). У Каталогі мух-осетниць світової фауни (Norrbom *et al.*, 1999) помилково було зазначено, що вид поширений в Україні. Насправді, жодних матеріалів з

України до нашого дослідження не було відомо, і цей вид наводиться вперше у складі її фауни.

Вид знайдений нами тільки в урочищі Кузій, де кліматичні умови є більш теплими і близькими до таких у румунській частині Карпат та на Північному Кавказі. Попри ретельні пошуки на повсюдно поширеній кормовій рослині, в інших частинах Українських Карпат нам його не вдалося знайти.

Tephritis neesii (Meigen, 1830)*

Матеріал. Говерла, ур. Брецул, h=1450 м, 15.07.2011, 1 ♀ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттіях *Leucanthemum vulgare* Lam.

Рис. 24–28. *Tephritis dudichi* Aczél. 24 — ♀, загальний вигляд; 25 — голова збоку; 26 — крило; 27 — пошкоджене *T. dudichi* суцвіття *Telekia speciosa*, загальний вигляд; 28 — те саме, в розрізі, видно личинку *T. dudichi*.

Tephritis ruralis (Loew, 1844)*

Матеріал. Петрос, h=1480–1500 м, 16.07.2011, 1 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттях *Hieracium pilosella* L., а також деяких інших видів цього роду.

Tephritis vespertina (Loew, 1844)**

Матеріал. Пікуй, h=960–1150 м, 13.07.2011, 1 ♀ (С. Корнєєв).

Кормові рослини. Перша знахідка в Україні. Личинки розвиваються в суцвіттях *Hypochaeris radicata* L.

Terellia (Ceraucera) tussilaginis (Fabricius, 1775)*

Матеріал. Богдан, h=490 м, 19.07.2011, 11 ♂, 6 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттях *Arctium tomentosum* Mill. та *A. minus* Bernh.

Trupanea stylata (Fuesslin, 1775)*

Матеріал. Долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 2 ♀ (В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвивається в суцвіт-
тях *Senecio* spp., *Picris* spp. та різноманітних Cichorieae.

***Urophora congrua* (Loew, 1862) (рис. 29–30)**

Література. Mihályi, 1959: 340 (“*Euribia congrua*, Korosmezo” [=Ясиня]).

Матеріал. Говерла, h=1850–1950 м, 18.07.2011, 1 ♀ (В. Корнєєв)

Кормові рослини. Це перша підтверджена матеріалом знахідка виду в Україні після ревізії роду *Urophora* (White & Korneyev, 1989; Корнєєв и Уайт, 1996). Личинки утворюють гали в суцвіттях *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. (White & Korneyev, 1989).

29

Подяки

Автор вдячний В. О. Чумаку, В. В. Мірутенку і О. Ю. Мателешку (Ужгородський національний університет) і В. Ф. Покинйчереді (Карпатський біосферний заповідник) за допомогу в організації експедиції та надання дозволу на збирання наукового матеріалу в Карпатському біосферному заповіднику, а також В. О. Корнєєву (Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена) за допомогу у польових дослідженнях, визначенні деяких видів та наукове керівництво, а також за цінні критичні зауваження до тексту статті.

30

Рис. 29–30. *Urophora congrua* Loew. 29 — ♀, загальний вигляд; 30 — *Cirsium erisithales*, кормова рослина *U. congrua*.

Urophora jaceana* (Hering, 1935)

Матеріал. Явірнянський хребет, h=550–950 м, 12.07.2011, 8 ♂, 2 ♀ (С. і В. Корнєєв); долина р. Латориці, 21.07.2011, 5 ♂, 1 ♀ (С. і В. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки утворюють гали в суцвіттях *Centaurea (Jacea) jacea* L., *Cent. (J.) nigra* L. та *Cent. (J.) phrygia* L. та близьких видів (White & Korneyev, 1989).

Urophora quadrifasciata* (Meigen, 1826)

Матеріал. Долина р. Латориці, 48°27'N 22°19'E, 21.07.2011, 2 ♂ (С. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються в суцвіттях *Centaurea (Jacea) spp.* і *Centaurea (Acrolophus) spp.*

Xyphosia miliaria* (Schränk, 1781)

Матеріал. Пікуй, h=960–1150 м, 13.07.2011, 3 ♂, 1 ♀; долина р. Латориці, 21.07.2011, 1 ♀ (С. Корнєєв).

Кормові рослини. Личинки розвиваються у суцвіттях *Cirsium spp.* та *Carduus spp.* (широкий олігофаг).

Література

- Корнєєв В. А. и Уайт И. М. 1996. Мухи-пестрокрылки рода *Urophora* R.-D. (Diptera, Tephritidae) Восточной Палеарктики. II. Обзор видов подрода *Urophora* s. str. Сообщение третье. *Энтомологическое обозрение*, 75(2), 463–477.
- Aczél M. L. 1939. Bohrfliiegen-Studien. *Zoologische Anzeiger*, 125, 124–131.
- Hendel F. 1927. 49. Trypetidae. In: Lindner E., ed. *Die Fliegen der palaearktischen Region*, E. Schweizerbart., Stuttgart, 5(16–19), 1–221 + I–XVII.
- Merz B. 1994. Diptera: Tephritidae. *Insecta Helvetica Fauna*, Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft, Genève 10, 1–198.
- Mihályi F. 1959. A revision of the trypetids of the Carpathian Basin (Diptera). *Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici*, 51, 339–362.
- Norrbom, A. L., Carroll, L. E., Thompson, F. C., White I. M., & Freidberg A. 1999. Systematic Database of Names. In: Thompson F. C., ed. *Fruit Fly Expert Identification System and Systematic Information Database*, Myia, (1998), 9. 65–299.
- White I. M. & Korneyev V. A. 1989. A revision of the western Palearctic species of *Urophora* Robineau-Desvoidy (Diptera: Tephritidae). *Systematic Entomology*, 14, 327–374.
- White I. M. & Mihályi F. 1987. *Tephritis dudichi* Áczel (Diptera: Tephritidae [sic!]), lectotype designation and diagnosis. *Folia Entomologica Hungarica*, 48, 243–244.